

УДК 159.923+159.9.019.4:159.98

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2025.25.23>

КУЛЬТУРНО-СЕНСИТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ АСЕРТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Юлія Шмаленко

*Національний університет «Одеська юридична академія»
вул. Академічна, 9, м. Одеса, Україна, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-0806-7907>
e-mail: jshmalenko@gmail.com*

Ольга Джежик

*Національний університет «Одеська юридична академія»
вул. Академічна, 9, м. Одеса, Україна, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-2570-2589>
e-mail: dzhezhik_olga@ukr.net*

Людмила Корнута

*Національний університет «Одеська юридична академія»
вул. Академічна, 9, м. Одеса, Україна, 65009
<https://orcid.org/0000-0001-7130-6347>
e-mail: kornuta02@gmail.com*

У статті досліджується проблема культурно-сенситивного підходу до розвитку асертивності в умовах сучасної глобалізованої психологічної практики. Аналізується концептуальна еволюція поняття асертивності від західної індивідуалістичної парадигми до необхідності врахування колективістських культурних особливостей. Особливу увагу приділено українському контексту, який демонструє унікальну дуальність поєднання колективістських традицій з індивідуалістичними тенденціями на тлі специфічного історичного досвіду. Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що поєднує теоретичний аналіз, історико-культурну реконструкцію та систематизацію емпіричних даних з крос-культурної психології. Виокремлено три основні культурні моделі асертивності: індивідуалістичну (пряма комунікація, акцент на особистих правах), колективістську (збереження групової гармонії, непряма комунікація) та українську (синтез колективістських і індивідуалістичних рис з впливом історичної травми). Для кожної моделі ідентифіковано специфічні дисфункції та розроблено відповідні психокорекційні стратегії. Запропоновано інтегровану модель тренінгової роботи, що включає чотири взаємопов'язані етапи: комплексну оцінку, теоретичну підготовку, практичне відпрацювання та аналіз з корекцією. Для української аудиторії розроблено спеціалізовані техніки, включаючи історичну рефлексію, легітимізацію права на «Я», тренінг «малих кроків» та перехід від «скарги» до «запиту». Доведено, що ефективний розвиток асертивності потребує не механічного навчання стандартним технікам, а допомоги клієнту у знаходженні балансу між задоволенням власних потреб та збереженням важливих соціальних зв'язків у межах його культурної парадигми.

Ключові слова: асертивність, культурно-сенситивний підхід, крос-культурна психологія, психокорекція, індивідуалістичні культури, колективістські культури, українська культурна ідентичність, історична травма, тренінгові технології.

Асертивність, що визначається як здатність особистості чітко та впевнено виражати власні думки, почуття й потреби, поважаючи при цьому права інших, є наріжним

каменем психологічного здоров'я та ефективної міжособистісної комунікації [1]. Проте саме поняття асертивності є глибоко культурно детермінованим феноменом [2]. У сучасному глобалізованому світі, де взаємодія між представниками різних культур стає нормою, психологи-практики та тренери все частіше стикаються з проблемами, що виникають через відмінності у сприйнятті та проявах асертивної поведінки [3]. Поведінка, що в одній культурі вважається здоровою впевненістю, в іншій може бути розцінена як неприпустима агресія чи егоїзм [4].

Історично концепція асертивності сформувалася в межах західної індивідуалістичної парадигми завдяки роботам Салтера, Лазаруса та Вольпе, де наголос робився на індивідуальних правах, автономії та прямому вираженні «Я» [5]. Водночас у багатьох колективістських культурах традиційно домінують непрямі стилі комунікації та збереження групової гармонії [6]. Така концептуальна розбіжність створює значний виклик для психокорекційної практики.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує українське суспільство, яке демонструє унікальну дуальність [7]. З одного боку, в українській культурі історично присутні сильні колективістські традиції, що проявляються через важливість громади, родинних зв'язків та соціальної взаємодопомоги [8]. З іншого боку, століття існування під зовнішнім тиском та імперським пануванням сформували специфічні патерни поведінки [9]. Історично обумовлена стратегія виживання часто ґрунтувалася на «вивченій пасивності» та уникненні прямої конфронтації з владними структурами як єдиному способу збереження життя та національної ідентичності [10]. Систематичне придушення ініціативності та прямого відстоювання власних прав призвело до формування глибокої недовіри до офіційних інституцій та укорінення поведінкової моделі «моя хата скраю». Така історична травма справила трансгенераційний вплив на сприйняття асертивності, яка може несвідомо асоціюватися з небезпекою та потенційною загрозою [11]. Водночас після здобуття незалежності, особливо в останні десятиліття, в Україні спостерігається потужний рух у бік європейських індивідуалістичних цінностей, що створює внутрішній психологічний конфлікт між історично сформованими патернами виживання та сучасними вимогами до самовираження, особистої відповідальності та активної громадянської позиції [12].

Сучасні наукові дослідження підтверджують значущий вплив асертивної поведінки на розвиток лідерських якостей, професійну ефективність та психологічну стійкість особистості [13]. Проте культурний контекст кардинально впливає на сприйняття та інтерпретацію асертивних проявів. Зокрема, представники східно-азійських культур часто недооцінюються як потенційні лідери через стереотипне сприйняття їх як нездатних до відкритого вираження власних позицій, що насправді відображає культурні цінності збереження гармонії та уникнення конфронтації [6]. У західних культурах з високим рівнем індивідуалізму відкрита комунікація та асертивність розглядаються як основа самовираження та захисту особистих прав [14]. Український науковий дискурс також позиціонує асертивність як ключову характеристику гармонійного розвитку особистості, що інтегрує когнітивно-смісловий, афективний та поведінковий компоненти у взаємозв'язку з духовними, історичними та релігійними традиціями [15].

Актуальність даного дослідження обумовлена нагальною потребою розробки диференційованих психокорекційних стратегій, які враховуватимуть не лише загальний культурний контекст, а й унікальний історичний досвід української нації. Мета роботи полягає у проведенні порівняльного аналізу культурних детермінант асертивності та формуванні науково обґрунтованих практичних рекомендацій для психокорекційної та тренінгової роботи з урахуванням специфіки українського суспільства.

Методологічну основу даної роботи становить міждисциплінарний підхід, що поєднує методи теоретичного аналізу, історико-культурної реконструкції та систематизації емпіричних даних з крос-культурної психології. Досліджено еволюцію поглядів на асертивність у західній психології та здійснено порівняння з філософськими й етичними системами колективістських культур, що історично формували норми соціальної взаємодії. Проведено огляд сучасних крос-культурних досліджень, присвячених вивченню проявів асертивності, пасивності та агресії в різних етнічних групах, для виявлення сталих закономірностей та специфічних культурних маркерів [11; 13; 16]. На основі синтезу теоретичних та емпіричних даних розроблено модель диференційованих психокорекційних стратегій та запропоновано практичні техніки для тренінгової роботи.

Аналіз дозволив виокремити два основні культурні полюси та додати третій, специфічний для українського контексту, що визначають особливості проблем з асертивністю та вимагають різних психокорекційних підходів.

В індивідуалістичних суспільствах, зокрема у Сполучених Штатах, Великобританії та Канаді, домінує моральна модель, де пріоритетними є особисті цілі та право на відкрите вираження власних поглядів. Згідно з дослідженнями Г. Хофстеде, у таких культурах превалює пряма вербально чітка комунікація, заснована на принципі «скажи, що думаєш», активне відстоювання особистих прав та підкреслення незалежності [14]. Концепція «Я» сприймається як автономна одиниця, а асертивність традиційно асоціюється з лідерськими якостями та здатністю брати відповідальність за власні дії.

Водночас індивідуалістичні культури демонструють специфічні дисфункції асертивної поведінки. Агресивність проявляється через нездатність відстоювати власні права без порушення прав інших, схильність до домінування та знецінення альтернативних думок. Пасивність та невпевненість, як правило, є наслідком індивідуального психологічного досвіду, такого як низька самооцінка або тривожні розлади, а не культурної норми, що супроводжується інтенсивними переживаннями провини та сорому за нездатність «бути сильним».

Колективістські суспільства, представлені країнами Східної Азії, Близького Сходу та частково Східної Європи, демонструють протилежну парадигму, де основна увага концентрується на потребах та цілях групи [6]. У таких культурах висока асертивність може розглядатися як загроза колективній гармонії. Східно-азійські традиції особливо цінують інтерперсональну гармонію, що передбачає уникнення конфронтацій та обережне вираження особистих позицій. Культурний ідеал включає збереження групової гармонії, використання непрямої комунікації з акцентом на «читанні між рядків», глибоку повагу до ієрархії та старших, систематичне уникнення прямої конфронтації та принципову важливість «збереження обличчя» як власного, так і оточуючих [6]. Концепція «Я» інтерпретується як невід'ємна частина соціальної мережі.

Дисфункціональні прояви в колективістських культурах мають іншу природу. Пасивність та поступливість часто є культурно схвалюваними нормами поведінки, особливо у взаємодії з авторитетними фігурами, але стають проблематичними, коли призводять до самопожертви, експлуатації та психосоматичних розладів [6]. Пасивна агресія проявляється через непряме вираження невдоволення, включаючи мовчання, сарказм та саботаж, оскільки пряма агресія залишається табуованою.

Український контекст представляє унікальну культурну модель, що поєднує елементи як колективістської, так і індивідуалістичної парадигм [8]. Українські наукові дослідження розглядають асертивність як базову навичку, що сприяє ефективній соціальній інтеграції, психологічній стійкості та особистісному розвитку [1]. Історична українська філософська традиція наголошує на важливості внутрішньої стійкості та впевненості,

тісно пов'язаних з духовними та моральними цінностями. У дореволюційній традиції впевненість часто інтерпретувалася як вираження віри у вищу силу, що визначає життєствердну позицію людини.

Сучасне українське розуміння асертивності охоплює не лише здатність захищати власні права, але й уміння відповідально реагувати на вимоги оточення при збереженні поваги до прав інших людей [15]. В результаті, це передбачає інтеграцію когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів, що дозволяє особистості ефективно адаптуватися до соціальних викликів та забезпечувати гармонійну взаємодію в суспільстві.

Українська культура демонструє синтез колективістських рис, таких як важливість родини, громади та гостинність, з індивідуалістичними тенденціями, включаючи прагнення до волі та індивідуального господарювання. Однак визначальний вплив на формування асертивної поведінки справив специфічний історичний досвід [7]. Тривале існування без власної державності, травматичний досвід Голодомору, масових репресій та систематичного придушення ініціативи сформували глибоку недовіру до владних структур та зовнішнього світу [17]. Історично обумовлена стратегія виживання базувалася на демонстративній пасивності та непрямому опорі, оскільки відкрита асертивність, що включала протест та відстоювання прав, була небезпечною та часто призводила до трагічних наслідків. Така історична травма породила специфічні дисфункції асертивної поведінки в українському контексті [10]. Ситуативна асертивність проявляється через високу здатність до самоорганізації та асертивності в кризових, екстремальних ситуаціях (як Майдан та війна), але супроводжується значними труднощами з проявом асертивності в повсякденному житті, зокрема на робочому місці та у спілкуванні з представниками державних інституцій. Характерним є розрив між взаємодією зі «своїми» та «чужими», що виражається у високому рівні довіри та прямої у вузькому колі рідних та близьких людей при одночасній вираженій недовірі, пасивності або пасивній агресії у спілкуванні з представниками офіційних структур та незнайомцями.

Феномен «асертивності через скаргу» відображає нездатність прямо заявити про власні потреби («Я хочу...»), що замінюється скаргами на обставини («Як все погано...») як непрямим запитом на допомогу та співчуття. Історично обумовлений страх перед успіхом та відповідальністю проявляється у побоюванні «виділятися», оскільки це традиційно могло привернути небажану увагу влади, що може призводити до несвідомого саботування власного успіху [11].

Розробка ефективних психокорекційних стратегій розвитку асертивності ґрунтується на глибокому розумінні її структурних компонентів та психологічних механізмів формування [18]. Принципово важливим є розуміння того, що асертивність не являє собою вроджений феномен, а є результатом цілеспрямованого процесу навчання та розвитку, який може бути ефективно підтримний через спеціалізовані психологічні тренінги та психокорекційні втручання [19]. Базовий арсенал психокорекційних технік включає метод «заїжджена платівка», що передбачає спокійне багаторазово повторення власної позиції без виправдань та емоційних реакцій. Техніка «туманного реагування» дозволяє відмовлятися від запитів або висловлювати незгоду при збереженні визнання позиції співрозмовника та взаємної поваги. Використання «Я-висловлювань» забезпечує конструктивне самовираження через зіставлення власних емоцій та потреб без звинувачення партнера по комунікації. Активне слухання як фундаментальна навичка передбачає уважне сприйняття інформації від співрозмовника, що створює основу для встановлення конструктивного діалогу. Рольові ігри забезпечують безпечне середовище для відпрацювання асертивної поведінки та альтернативних комунікативних сценаріїв в умовах симульованих конфліктних ситуацій [20].

Ефективність психокорекційних втручань критично залежить від урахування культурної специфіки цільової аудиторії. Терапевтична практика демонструє необхідність інтеграції культурного контексту клієнта, оскільки поведінка, що сприймається як асертивна в одній культурі, може бути неадекватною або неприйнятною в іншій культурній парадигмі [20]. Психокорекційна робота з представниками індивідуалістичних культур потребує специфічного підходу, що враховує їхню схильність до прямолінійної комунікації та акцентування особистої автономії. Когнітивна реструктуризація спрямовується на корекцію ірраціональних переконань, що лежать в основі агресивних патернів поведінки («Я завжди маю перемагати») та пасивних реакцій («Моя думка неважлива»). Рольові ігри забезпечують відпрацювання конкретних ситуацій, включаючи навички відмови, конструктивне висловлення критики та адекватне реагування на маніпулятивні впливи. Тренінг емпатії розвиває здатність розуміти альтернативні точки зору, що є ключовим для диференціації асертивності від агресивної поведінки [19].

Робота з представниками колективістських культур вимагає кардинально іншого підходу, що враховує їхню орієнтацію на групову гармонію та непрямую комунікацію [6]. Рефреймінг поняття асертивності передбачає її презентацію не як інструмента індивідуального самоствердження, а як внеску в здоров'я та ефективність групи. Навчання «м'якій» асертивності включає використання пом'якшувальних мовних конструкцій («Вибачте, що турбую, але...»), «Чи не могли б ви розглянути таку можливість...», «Я розумію вашу позицію, і водночас...»), що дозволяють висловити власну позицію без порушення культурних норм ввічливості. Техніка «позитивного сендвіча» для висловлення критики забезпечує збереження «обличчя» всіх учасників комунікації. Особлива увага приділяється невербальній комунікації, оскільки в колективістських культурах мова тіла часто є важливішою за вербальний зміст повідомлення. Акцент має бути на навчанні впевненій, але не загрозливій мові тіла (прямий, але не пильний погляд, спокійна поза), яка в колективістських культурах часто є важливішою за слова.

Український контекст потребує унікального психокорекційного підходу, що враховує історичну травму та культурну дуальність [4; 17]. Історична рефлексія включає групове обговорення історичних причин формування пасивних моделей поведінки, що допомагає усвідомити, що стратегії виживання минулого сьогодні можуть становити перешкоду для особистісного розвитку. Легітимізація права на «Я» передбачає роботу з ірраціональними переконаннями, успадкованими з історичного досвіду, такими як «ініціатива карається» або «краще мовчати». Тренінг «малих кроків» забезпечує поступовий розвиток асертивності через відпрацювання безпечних побутових ситуацій, таких як повернення неякісного товару, формулювання зауважень у громадському транспорті або чітке висловлення очікувань від послуг [19].

Специфічною особливістю роботи в українському контексті є необхідність розширення кола «своїх» через формування горизонтальних зв'язків, де асертивність стає нормою комунікації. Перехід від «скарги» до «запиту» передбачає навчання чіткому формулюванню потреб та прохань замість пасивного нарікання. Ефективною може бути когнітивна техніка: «Коли ви скажете, чого ви насправді хочете досягти? Давайте сформулюємо це як прохання». Робота з амбівалентністю включає визнання та прийняття внутрішнього конфлікту між прагненням до безпеки (пасивність) та самореалізації (асертивність) з обговоренням переваг та недоліків кожної стратегії в різних життєвих контекстах [19].

Для української аудиторії критично важливим є поєднання традиційних культурних та духовних цінностей з сучасними підходами до розвитку асертивної поведінки [15]. Це передбачає інтеграцію елементів духовності, етики та наукової педагогіки, що дозволяє не лише розвивати асертивність як навичку, але й сприяти гармонізації особистіс-

них інтересів з суспільною відповідальністю. Тренінгові програми повинні включати як групову роботу, так і індивідуальну корекцію, враховуючи історичний досвід та сучасні виклики соціальної адаптації [18].

Ефективна психокорекційна робота з асертивністю потребує системного підходу, що інтегрує розуміння культурних особливостей, історичного контексту та індивідуальних потреб клієнтів. Адаптація тренінгових методів до специфіки кожної культурної групи забезпечує максимальну ефективність психокорекційних втручань та сприяє формуванню здорових комунікативних патернів, що відповідають як особистісним потребам, так і культурним очікуванням [20].

На основі проведеного аналізу запропоновано інтегровану модель тренінгової роботи, що включає чотири взаємопов'язані етапи реалізації психокорекційного процесу. Початковий етап передбачає комплексну оцінку вихідного рівня асертивності через психологічне тестування та процедури самооцінки для визначення стартових можливостей учасників. Теоретична підготовка охоплює системне викладання основних концепцій асертивності, її форм та функцій у різних культурних контекстах з акцентом на культурну специфіку проявів. Етап практичного відпрацювання включає використання рольових ігор, вправ на активне слухання та спеціалізованих технік комунікативної взаємодії. Завершальний етап аналізу та корекції передбачає проведення групових обговорень, отримання професійного зворотного зв'язку від тренерів та розробку індивідуалізованих планів подальшого розвитку.

Результати дослідження переконливо демонструють хибність універсального підходу до розвитку асертивності та підкреслюють критичну важливість культурно-сенситивної психологічної практики. Ключовим викликом для психолога-практика є не механічне навчання клієнта стандартним асертивним технікам, а допомога у знаходженні культурно конгруентного балансу між задоволенням власних потреб та збереженням важливих соціальних зв'язків. Застосування західних моделей без адаптації до колективістського контексту може призвести до парадоксального ефекту, коли клієнт, почавши поводитися асертивно згідно з західними стандартами, стикається з соціальним осудом та ізоляцією, що лише поглиблює його психологічні проблеми.

Фундаментальне значення має якісна діагностика, що передує психокорекційній роботі. Необхідно з'ясувати семантичне наповнення, яке клієнт вкладає в поняття впевненості, агресії та поваги, визначити реальні та уявні наслідки, які він асоціює з прямою відмовою чи відкритим висловленням власної думки, та ідентифікувати пріоритетні культурні цінності, такі як гармонія, справедливість або незалежність. На основі отриманої діагностичної інформації психолог може адекватно адаптувати терапевтичні стратегії, враховуючи, що для клієнта з індивідуалістичної культури головним завданням буде розвиток емпатії та визнання прав інших, тоді як для клієнта з колективістської культури пріоритетним є усвідомлення та легітимізація власного права на потреби та думку з одночасним пошуком культурно прийнятних форм їх вираження.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати кілька принципових висновків щодо природи та розвитку асертивності як складного психосоціального феномену. Ефективне формування асертивної поведінки базується на системному підході, який інтегрує теоретичну підготовку з активними практичними вправами. Критично важливим є розуміння того, що пряме застосування класичних технік тренінгу асертивності без урахування культурного контексту клієнта є не лише неефективним, але може призвести до негативних соціальних наслідків. Ключем до успішної психокорекції проблем асертивності в крос-культурному контексті є адаптація та рефреймінг технік. Ефективні психокорекційні програми мають характеризуватися гнучкістю та диференційованістю, поєднуючи

універсальні когнітивно-поведінкові техніки з культурно-сенситивними комунікативними стратегіями, включаючи «м'яку» асертивність, непрямі форми висловлювання та акцент на невербальній комунікації.

Список використаної літератури

1. Комар Таїсія, Синюк Віталій Асертивність як ключовий фактор гармонізації взаємин у соціумі. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2024. № 6. С. 36–43. <https://doi.org/10.32782/academ-ped-psyh-2024-2.05>
2. Ніколаєв Л.О. Генезис поняття «асертивність». *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. 2010. № 1. С. 132–135.
3. Дріга Т. Г. Контент-аналіз поняття «асертивність». *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2015. № 3 (38). С. 158–165.
4. Мойсеєнко В. В. Аналіз наукових підходів до дослідження поняття «асертивність». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип.5 (1). С. 170–174. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkh_2017_5%281%29_34
5. Чулкова К. О. Аналіз досліджень проблеми асертивної поведінки особистості. *Психологічний часопис*. 2018. № 1. С. 38–45. http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_1_5
6. Jensen Chung Cultural Impacts Of Non-Assertiveness Of East Asian Subordinates. *Management Development Forum*. 1998. Vol. 1, No. 2. https://www8.esc.edu/ESOnline/Across_ESC/Forumjournal.nsf/e587c931a7f182128525671d0049f397/de558177d15a760a852567ca00653617?OpenDocument
7. Шмаленко Ю.І., Єфтені Н.М. Вплив політичних конфліктів на цінності та ідентичність громадян України. *Габітус*. 2024. № 62. С. 224–229. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.62.40>
8. Галецька І., Семків І. Індивідуальні цінності в дискурсі психологічних теорій. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2006. № 2. С. 192–203. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/27499>
9. Єфтені Н.М., Шмаленко Ю.І. Генеза ціннісної системи сучасної України перед загрозами зовнішньої агресії. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 березня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 63–68.
10. Shust Olena Pilot Study Of Ukrainian Historical Collective Trauma During Russian-Ukrainian War. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2025. No 5. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2025-5-11>
11. Vinkov, V. Social and Psychological Aspects of Experience Threats to Identity in the War Conditions. *Psychological Prospects Journal*. 2023. No 42. P. 24-37. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-42-vin>
12. Shmalenko Iu., Matviiienkiv S., Lutsyshyn H., Anisimovych-Shevchuk O., Yeftieni N. The impact of political communication on the value in Ukrainian society during the crisis. *Public policy and administration*. 2025. Vol. 24 (2). P. 385–400. DOI: <https://doi.org/10.13165/VPA-25-24-16>
13. Turban V.V., Geiko I.V., Lunov V.Ye. Social-psychological features offuture psychologists' assertive behaviour formation. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*. 2021. Vol. 20 (1). P. 96–101. DOI: 10.13140/RG.2.2.17514.44488
14. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov M. *Cultures And Organizations Software Of The Mind*. 3rd Edition 2010. 576 p.
15. Шинкар М. І. Проблема асертивності в сучасному суспільстві. *Вісник Національного університету оборони України. Серія: Питання психології*. 2020. Вип. 54. С. 210–214. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-54-1-210-214>

16. Марчук Л. М. Етнокультурна асертивність та міжетнічна толерантність: психологічний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. Т. 1. С. 138–142. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-1.25>
17. Горностай П. Україна в епіцентрі колективної травми: Ретроспектива та перспектива. *Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд*. Матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ : Талком, 2022. С. 9–13.
18. Шмаленко Ю.І. Психотренінгові технології як інструмент соціально-психологічної підтримки молоді в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова*. Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 442–444.
19. Балахтар В.В. *Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція*. Навч.-метод. посіб. Вижниця : Черемош, 2015. 431 с.
20. Assertiveness Training. *Association for Behavioral and Cognitive Therapies* <https://www.abct.org/wp-content/uploads/2021/02/assertiveness.pdf>

CULTURALLY-SENSITIVE APPROACH TO DEVELOPING ASSERTIVENESS IN CONTEMPORARY PSYCHOLOGICAL PRACTICE

Iuliia Shmalenko

*National University "Odesa Law Academy",
9, Akademichna St., Odesa, Ukraine, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-0806-7907>
e-mail: jshmalenko@gmail.com*

Olha Dzhezhik

*National University "Odesa Law Academy",
9, Akademichna St., Odesa, Ukraine, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-2570-2589>
e-mail: dzhezhik_olga@ukr.net*

Liudmyla Kornuta

*National University "Odesa Law Academy",
9, Akademichna St., Odesa, Ukraine, 65009
<https://orcid.org/0000-0001-7130-6347>
e-mail: kornuta02@gmail.com*

This article explores the issue of a culturally sensitive approach to assertiveness development within the context of modern globalized psychological practice. It analyses the conceptual evolution of assertiveness, tracing its origins in the Western individualistic paradigm to the contemporary necessity of considering collectivistic cultural specificities. Particular attention is given to the Ukrainian context, which demonstrates a unique duality, combining collectivistic traditions with individualistic tendencies against a backdrop of a specific historical experience. The methodological foundation of the study is an interdisciplinary approach that integrates theoretical analysis, historical-cultural reconstruction, and the systematization of empirical data from cross-cultural psychology. The study identifies three primary cultural models of assertiveness: the individualistic model (characterized by direct communication and an emphasis on personal rights), the collectivistic model (focused on preserving group harmony and indirect communication), and the Ukrainian model (a synthesis of collectivistic and individualistic traits influenced by historical trauma). For each model, specific dysfunctions are identified, and corresponding

psychocorrective strategies are developed. An integrated model for training work is proposed, comprising four interconnected stages: comprehensive assessment, theoretical preparation, practical skill-building, and analysis with correction. Specialized techniques have been designed for a Ukrainian audience, including historical reflection, legitimization of the right to “self,” “small steps” training, and a transition from a “complaint” to a “request” framework.

The article argues that the effective development of assertiveness requires not the mechanical teaching of standard techniques, but rather assisting the client in finding a balance between satisfying their own needs and preserving important social connections within their cultural paradigm.

Keywords: assertiveness, culturally sensitive approach, cross-cultural psychology, psychocorrection, individualistic cultures, collectivistic cultures, Ukrainian cultural identity, historical trauma, training technologies.